

**BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS**

8 oktober 2024

WETSVOORSTEL

**tot wijziging van het Kieswetboek en
van de wet van 23 maart 1989
betreffende de verkiezing van het
Europees Parlement voor wat betreft
de volledige neutralisering van de lijststem
en de opheffing van het onderscheid tussen
kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers
bij de verkiezingen voor
de Kamer van volksvertegenwoordigers en
voor het Europees Parlement**

(ingediend door de heer Werner Somers c.s.)

**CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE**

8 octobre 2024

PROPOSITION DE LOI

**modifiant le Code électoral et
la loi du 23 mars 1989
relative à l'élection du Parlement européen en
ce qui concerne la neutralisation totale
du vote en tête de liste et
la suppression de la distinction
entre les candidats titulaires et
les candidats suppléants pour les élections
de la Chambre des représentants et
du Parlement européen**

(déposée par M. Werner Somers et consorts)

SAMENVATTING

Dit wetsvoorstel beoogt voor de verkiezingen voor de Kamer van volksvertegenwoordigers en voor het Europees Parlement de lijststem volledig te neutraliseren en het onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers op te heffen.

RÉSUMÉ

Cette proposition de loi vise à neutraliser entièrement le vote en tête de liste et à supprimer la distinction entre les candidats titulaires et les candidats suppléants pour les élections de la Chambre des représentants et du Parlement européen.

N-VA	: Nieuw-Vlaamse Alliantie
VB	: Vlaams Belang
MR	: Mouvement Réformateur
PS	: Parti Socialiste
PVDA-PTB	: Partij van de Arbeid van België – Parti du Travail de Belgique
Les Engagés	: Les Engagés
Vooruit	: Vooruit
cd&v	: Christen-Democratisch en Vlaams
Ecolo-Groen	: Ecologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales – Groen
Open Vld	: Open Vlaamse liberalen en democraten
DéFI	: Démocrate Fédéraliste Indépendant

Abréviations dans la numérotation des publications:		Afkorting bij de nummering van de publicaties:	
DOC 56 0000/000	Document de la 56 ^e législature, suivi du numéro de base et numéro de suivi	DOC 56 0000/000	Parlementair document van de 56 ^e zittingsperiode + basisnummer en volgnummer
QRVA	Questions et Réponses écrites	QRVA	Schriftelijke Vragen en Antwoorden
CRIV	Version provisoire du Compte Rendu Intégral	CRIV	Voorlopige versie van het Integraal Verslag
CRABV	Compte Rendu Analytique	CRABV	Beknopt Verslag
CRIV	Compte Rendu Intégral, avec, à gauche, le compte rendu intégral et, à droite, le compte rendu analytique traduit des interventions (avec les annexes)	CRIV	Integraal Verslag, met links het definitieve integraal verslag en rechts het vertaalde beknopt verslag van de toespraken (met de bijlagen)
PLEN	Séance plénière	PLEN	Plenum
COM	Réunion de commission	COM	Commissievergadering
MOT	Motions déposées en conclusion d'interpellations (papier beige)	MOT	Moties tot besluit van interpellaties (beigekleurig papier)

TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

Doelstelling en draagwijdte van het wetsvoorstel

Dit wetsvoorstel beoogt om, voor de verkiezingen voor de Kamer van volksvertegenwoordigers en voor het Europees Parlement, de lijststem volledig te neutraliseren en het onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers op te heffen. Daartoe moeten verschillende bepalingen van het Kieswetboek van 12 april 1894¹ worden gewijzigd, vervangen of opgeheven. Ook een beperkt aantal bepalingen van de wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europees Parlement² moeten worden aangepast. Een groot aantal bepalingen van het Kieswetboek is door laatstgenoemde wet van toepassing verklaard op de verkiezingen voor het Europees Parlement, zodat de wijzigingen van de bepalingen van het Kieswetboek doorwerken ten aanzien van de verkiezingen voor het Europees Parlement.

Dit wetsvoorstel beoogt geen gevolgen teweeg te brengen voor de verkiezingen voor de onderscheiden parlementen van de Gemeenschappen en de Gewesten. Wat het Parlement van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, het Parlement van de Vlaamse Gemeenschap en het Parlement van het Waals Gewest betreft, bepaalt artikel 118, § 2, eerste lid, van de Grondwet dat een bijzondere wet de aangelegenheden aanwijst die betrekking hebben op de verkiezing, de samenstelling en de werking van deze parlementen. Deze aangelegenheden kunnen dan met een bijzonder decreet of bijzondere ordonnantie worden geregeld. De bovengenoemde parlementen kunnen – indien zij dat wensen – de lijststem voor de toewijzing van de door een lijst behaalde zetels aan de kandidaten van deze lijst neutraliseren alsook het onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers opheffen door gebruik te maken van de constitutieve autonomie die hun is toegekend met artikel 29octies, derde lid, en artikel 29nonies, laatste lid, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen³ (wat de verkiezingen voor het Parlement van de Vlaamse Gemeenschap en het Parlement van

DÉVELOPPEMENTS

MESDAMES, MESSIEURS,

Objectif et portée de la proposition de loi

La présente proposition de loi vise à neutraliser entièrement le vote de liste pour les élections de la Chambre des représentants et du Parlement européen et à mettre fin à la distinction entre candidats-titulaires et candidats-suppléants. À cet effet, il convient de modifier, remplacer ou abroger plusieurs dispositions du Code électoral du 12 avril 1894¹. Il y a également lieu de modifier un nombre limité de dispositions de la loi du 23 mars 1989 relative à l'élection du Parlement européen². Cette dernière loi a rendu un grand nombre de dispositions du Code électoral applicables aux élections du Parlement européen, les modifications des dispositions du Code électoral sortant dès lors leurs effets sur les élections du Parlement européen.

La présente proposition de loi ne vise pas à modifier les règles pour l'élection des différents parlements des Communautés et des Régions. En ce qui concerne le Parlement de la Région de Bruxelles-Capitale, le Parlement de la Communauté flamande et le Parlement de la Région wallonne, l'article 118, § 2, alinéa 1er, de la Constitution dispose qu'une loi spéciale désigne les matières relatives à l'élection, à la composition et au fonctionnement de ces parlements. Ces matières peuvent ensuite être réglées par un décret spécial ou une ordonnance spéciale. S'ils le souhaitent, les parlements précités peuvent neutraliser le vote de liste pour l'attribution des sièges obtenus par une liste aux candidats de cette liste, ainsi qu'abroger la distinction entre les candidats titulaires et les candidats suppléants en exerçant l'autonomie constitutive qui leur est conférée par l'article 29octies, alinéa 3, et l'article 29nonies, dernier alinéa, de la loi spéciale du 8 août 1980 de réformes institutionnelles³ (pour l'élection du Parlement de la Communauté flamande et du Parlement de la Région wallonne) ou par l'article 20, § 3, alinéa 2, de la loi spéciale du 12 janvier 1989 relative aux institutions

¹ Kieswetboek van 12 april 1894, bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 15 april 1894.

² Wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europees Parlement, bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 25 maart 1989.

³ De bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 15 augustus 1980.

¹ Code électoral du 12 avril 1894, publié au *Moniteur belge* du 15 avril 1894.

² Loi du 23 mars 1989 relative à l'élection du Parlement européen, publiée au *Moniteur belge* du 25 mars 1989.

³ Loi spéciale du 8 août 1980 de réformes institutionnelles, publiée au *Moniteur belge* du 15 août 1980.

het Waals Gewest betreft) respectievelijk bij artikel 20, § 3, tweede lid, van de bijzondere wet van 12 januari 1989 met betrekking tot de Brusselse instellingen⁴ (wat de verkiezingen voor het Parlement van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest betreft).

Voorts bepaalt artikel 118, § 2, derde lid, van de Grondwet dat een (gewone) wet de aangelegenheden aanwijst die betrekking hebben op de verkiezing, de samenstelling en de werking van het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap en die door dit parlement zelf kunnen worden geregeld bij bijzonder decreet. Krachtens artikel 45, § 2, derde lid, van de wet van 6 juli 1990 tot regeling van de wijze waarop het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap wordt verkozen⁵ beschikt dat parlement over de constitutieve autonomie om bij bijzonder decreet een einde te maken aan de devolutive werking van de lijststem.

Het Parlement van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest heeft van zijn constitutieve autonomie reeds gebruikgemaakt om het onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers op te heffen, met dien verstande dat de lijststemmen nog steeds voor de helft worden toegekend aan de niet-gekozen effectieve kandidaten in de volgorde van inschrijving op het stembiljet, totdat elk van hen het verkiesbaarheidscijfer voor de betrokken lijst haalt. Hoger op de lijst geplaatste, niet als titularis gekozen kandidaten, maken aldus nog altijd meer kans om te worden gekozen.

Voor het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap geldt een dergelijk stelsel reeds op grond van artikel 45, § 3, van de wet van 6 juli 1990 tot regeling van de wijze waarop het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap wordt verkozen, zoals vervangen bij artikel 27, 3°, van de wet van 27 december 2000 tot beperking met de helft van de devolutive kracht van de lijststemmen en tot afschaffing van het onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers voor de verkiezing van de federale Wetgevende Kamers en de Raad van de Duitstalige Gemeenschap.

Volledige neutralisering van de lijststem

Hoe hoger de plaats die een bepaalde kandidaat bij de verkiezingen inneemt, des te meer kans hij/zij maakt om gekozen te worden. De volgorde van voordracht drukt immers het vertrouwen uit dat de betrokken politieke partij heeft in de bekwaamheid, de ideologische

bruxelloises⁴ (pour l'élection du Parlement de la Région de Bruxelles-Capitale).

En outre, l'article 118, § 2, alinéa 3, de la Constitution dispose qu'une loi (ordinaire) désigne les matières relatives à l'élection, à la composition et au fonctionnement du Parlement de la Communauté germanophone, lesquelles peuvent être réglées par ce Parlement par décret spécial. En vertu de l'article 45, § 2, alinéa 3, de la loi du 6 juillet 1990 réglant les modalités de l'élection du Parlement de la Communauté germanophone⁵, ce Parlement dispose de l'autonomie constitutive nécessaire pour mettre fin, par décret spécial, à l'effet dévolutif du vote de liste.

Le Parlement de la Région de Bruxelles-Capitale a déjà fait usage de son autonomie constitutive pour supprimer la distinction entre candidats titulaires et candidats suppléants, étant entendu que le vote en tête de liste reste attribué pour moitié aux candidats effectifs non élus dans l'ordre d'inscription au bulletin de vote, jusqu'à ce que chacun d'eux atteigne le chiffre d'éligibilité pour la liste concernée. Ainsi, les candidats non élus titulaires placés plus haut sur la liste continuent à avoir davantage de chances d'être élus.

Le Parlement de la Communauté germanophone est déjà soumis à un régime semblable en vertu de l'article 45, § 3, de la loi du 6 juillet 1990 réglant les modalités de l'élection du Parlement de la Communauté germanophone, tel que remplacé par l'article 27, 3°, de la loi du 27 décembre 2000 visant à réduire de moitié l'effet dévolutif des votes exprimés en case de tête et à supprimer la distinction entre candidats titulaires et candidats suppléants pour l'élection des Chambres législatives fédérales et du Conseil de la Communauté germanophone.

Neutralisation totale du vote en tête de liste

Plus un candidat aux élections sera placé haut sur la liste et plus il aura de chances d'être élu, l'ordre de présentation exprimant la confiance que chaque parti politique place dans la compétence, la fiabilité idéologique et l'intégrité des candidats individuels. Une place plus

⁴ Bijzondere wet van 12 januari 1989 met betrekking tot de Brusselse instellingen, bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 14 januari 1989.

⁵ Wet van 6 juli 1990 tot regeling van de wijze waarop het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap wordt verkozen, bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 20 juli 1990.

⁴ Loi spéciale du 12 janvier 1989 relative aux institutions bruxelloises, publiée au *Moniteur belge* du 14 janvier 1989.

⁵ Loi du 6 juillet 1990 réglant les modalités de l'élection du Parlement de la Communauté germanophone, publiée au *Moniteur belge* du 20 juillet 1990.

betrouwbaarheid en de integriteit van de individuele kandidaten. Een hogere plaats op de lijst kan tevens betekenen dat de betrokken kandidaat in het verleden reeds zijn sporen heeft verdiend in de partij. Heel wat kiezers houden dan ook rekening met de volgorde van voordracht bij hun keuze om al dan niet een naamstem uit te brengen op deze of gene kandidaat. Wie hoger op de lijst staat, geniet dus onvermijdelijk een voordeel ten opzichte van kandidaten die lager op de lijst staan.

Hoger op de lijst geplaatste kandidaten worden evenwel extra begunstigd door de zogenoemde devolutieve werking van de lijststem bij de parlementsverkiezingen. Lijststemmen – dat wil zeggen stembiljetten waarop de betrokken kiezer het stemvak bovenaan op de lijst heeft gekleurd – worden opgevat als stembiljetten ten gunste van de volgorde van voordracht van de kandidaten. Dat wil zeggen dat de betrokken kiezer wordt geacht akkoord te gaan met de volgorde waarin de partij de kandidaten op haar lijst heeft geplaatst. Hetzelfde geldt momenteel overigens ook voor de kiezer die enkel voor één of meerdere kandidaat-opvolgers heeft gestemd. Laatstgenoemde kiezer wordt immers geacht enkel verandering te willen brengen in de volgorde waarin de kandidaat-opvolgers zijn voorgedragen, aangezien hij – net zoals de kiezer die enkel een lijststem heeft uitgebracht – geen voorkeur heeft uitgesproken voor één of meerdere kandidaat-titularissen (“effectieve kandidaten”).

De devolutieve werking van de zogenoemde stembiljetten ten gunste van de volgorde van voordracht van de kandidaten (“potstemmen”) – dat wil zeggen de lijststemmen en de stembiljetten waarop enkel een naamstem op één of meerdere kandidaat-opvolgers is uitgebracht – houdt in dat de stembiljetten in kwestie (deels) worden overgedragen aan de kandidaat-titularissen die een aantal naamstemmen hebben behaald dat lager is dan het specifieke verkiesbaarheidscijfer voor de betreffende lijst, en dit in de volgorde waarin die kandidaten zijn voorgedragen. Eerst worden “potstemmen” toegevoegd aan de naamstemmen van de hoogst op de lijst geplaatste kandidaat die het verkiesbaarheidscijfer voor de lijst niet heeft bereikt. Hij krijgt zoveel “potstemmen” als nodig opdat dit verkiesbaarheidscijfer alsnog wordt bereikt. Een eventueel overschot aan “potstemmen” wordt op soortgelijke wijze toegekend aan de op één na hoogst geplaatste kandidaat die het verkiesbaarheidscijfer niet heeft gehaald, vervolgens aan de op twee na hoogst geplaatste kandidaat enzovoort, totdat er geen “potstemmen” meer overblijven.

De devolutieve werking van de lijststem is ten gevolge van de inwerkingtreding – op 20 januari 2003 – van de wet van 13 december 2002 tot wijziging van het Kieswetboek

haut sur la liste peut également indiquer que le candidat en question a déjà gagné ses galons au sein du parti par le passé. Beaucoup d'électeurs tiennent dès lors compte de l'ordre de présentation lorsqu'ils choisissent d'exprimer ou non un vote nominatif en faveur de tel ou tel candidat. Les candidats qui figurent plus haut sur la liste bénéficient donc immanquablement d'un avantage par rapport à ceux qui sont placés plus bas.

Les candidats placés plus haut sur la liste bénéficient toutefois d'un avantage supplémentaire en raison de l'effet dévolutif du vote en tête de liste pour les élections législatives. Le vote en tête de liste – qui signifie que l'électeur concerné a coloré la case de tête en haut de la liste sur son bulletin de vote – est considéré comme favorable à l'ordre de présentation des candidats sur le bulletin de vote. Ainsi, l'électeur concerné est réputé valider l'ordre dans lequel le parti a placé les candidats sur sa liste. Cela vaut d'ailleurs également pour l'électeur qui n'a exprimé un vote qu'en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants. On considère en effet que le seul changement que cet électeur a voulu apporter concerne l'ordre de présentation des candidats suppléants, puisqu'il n'a – à l'instar de l'électeur qui n'a voté qu'en tête de liste – exprimé aucune préférence en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires (les “candidats effectifs”).

L'effet dévolutif des bulletins dits favorables à l'ordre de présentation des candidats (“votes du pot commun”) – c'est-à-dire les votes en tête de liste, ainsi que les bulletins sur lesquels l'électeur n'a exprimé un vote nominatif qu'en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants – implique que les bulletins en question seront (partiellement) cédés aux candidats titulaires ayant obtenu un nombre de votes nominatifs inférieur au chiffre d'éligibilité spécifique pour la liste concernée, et ce, dans l'ordre dans lequel ces candidats ont été présentés. Dans un premier temps, les “votes du pot commun” seront ajoutés aux votes nominatifs du candidat placé le plus haut sur la liste qui n'a pas atteint le chiffre d'éligibilité pour la liste. Il recevra autant de “votes du pot commun” que nécessaire pour atteindre ce chiffre d'éligibilité. Un éventuel excédent de “votes du pot commun” sera attribué de la même manière au deuxième candidat placé le plus haut sur la liste qui n'a pas atteint le chiffre d'éligibilité, puis au troisième candidat le mieux placé sur la liste, et ainsi de suite jusqu'à ce qu'il ne reste plus aucun vote dans le “pot commun”.

L'effet dévolutif du vote en tête de liste a été atténué à la suite de l'entrée en vigueur, le 20 janvier 2003, de la loi du 13 décembre 2002 modifiant le Code électoral

evenals zijn bijlage⁶ afgezwakt doordat sindsdien nog slechts de helft van de stembiljetten ten gunste van de volgorde van voordracht wordt overgedragen op de hierboven beschreven wijze. Met andere woorden, de “pot” is gehalveerd.

Dit wetsvoorstel beoogt de lijststem volledig te neutraliseren en de devolutieve werking ervan dus teniet te doen. De “pot” maakt immers ondanks de halvering ervan nog steeds slachtoffers, waarbij kandidaten enkel wegens hun lagere plaats op de lijst niet gekozen zijn hoewel zij (veel) meer naamstemmen behaalden dan kandidaten die uiteindelijk wel gekozen zijn dankzij de overdracht van stembiljetten (“potstemmen”) ten gunste van de volgorde van voordracht. Zo behaalden bij de verkiezingen voor de Kamer van volksvertegenwoordigers van 9 juni 2024 in de kieskring Antwerpen zeven kandidaten meer naamstemmen dan één of meerdere kandidaten die op hun lijst werden gekozen. In de kieskringen West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Limburg en Vlaams-Brabant ging het respectievelijk om zes, vier, drie en vier kandidaten.

Dat kandidaten met (veel) minder naamstemmen dan sommige lager op de lijst geplaatste kandidaten zitting hebben in het parlement, ondermijnt de legitimiteit van het Parlement en miskent de wil van de kiezer, die door middel van het uitbrengen van een naamstem op één of meerdere kandidaten te kennen geeft door wie hij in het Parlement vertegenwoordigd wenst te worden. De devolutieve werking van de lijststem leidt ertoe dat de politieke partijen, doordat zij de volgorde van de kandidaten op de lijst bepalen, een te grote invloed uitoefenen op wie uiteindelijk gekozen wordt. Overigens mag worden aangenomen dat kiezers – precies wegens de devolutieve werking van de lijststem – eerder geneigd zijn om een naamstem uit te brengen op een hoger geplaatste kandidaat dan op een “kansloze” kandidaat lager op de lijst. De devolutieve werking van de lijststem brengt dus waarschijnlijk – los van de directe gevolgen ervan – met zich mee dat lager op de lijst geplaatste kandidaten minder naamstemmen krijgen dan zonder die devolutieve werking het geval zou zijn geweest. Dat komt als het ware neer op een “concurrentievervalsing”.

De neutralisering van de lijststem – dat wil zeggen de volledige afschaffing van de devolutieve werking ervan – respecteert in sterkere mate de wil van de kiezer en komt de band tussen kiezers en gekozenen ten goede, wat de legitimiteit van het Parlement vergroot. Bovendien legt

ainsi que son annexe⁶, étant donné que, depuis cette date, seule la moitié des suffrages exprimés par des bulletins favorables à l'ordre de présentation sont reportés de la manière décrite ci-dessus. Autrement dit, le “pot commun” a été divisé par deux.

La présente proposition de loi vise à neutraliser entièrement le vote en tête de liste, et donc à supprimer son effet dévolutif. Malgré sa réduction de moitié, la “cagnotte” fait en effet toujours des victimes, certains candidats n'étant pas élus pour la seule raison qu'ils figurent plus bas sur la liste bien qu'ils aient obtenu (beaucoup) plus de votes nominatifs que d'autres candidats qui, quant à eux, sont finalement élus grâce au transfert de bulletins favorables à l'ordre de présentation (venant de la “cagnotte”). Par exemple, lors des élections de la Chambre des représentants du 9 juin 2024, dans la circonscription électorale d'Anvers, sept candidats ont obtenu plus de votes nominatifs que l'un ou plusieurs des candidats élus sur leur liste et ce fut également le cas, dans les circonscriptions électorales de Flandre occidentale, de Flandre orientale, du Limbourg et du Brabant flamand, pour, respectivement, six, quatre, trois et quatre candidats.

Le fait que des candidats ayant obtenu (beaucoup) moins de votes nominatifs que d'autres, placés plus bas sur leur liste, siègent néanmoins au Parlement, sape la légitimité de ce dernier et méconnaît la volonté de l'électeur, qui, en émettant un vote nominatif en faveur de l'un ou de plusieurs des candidats, indique par qui il souhaite être représenté au Parlement. Il résulte de l'effet dévolutif du vote en tête de liste que les partis politiques, en fixant l'ordre des candidats sur la liste, exercent une trop grande influence sur le choix des candidats qui seront finalement élus. On peut par ailleurs postuler que – précisément en raison de l'effet dévolutif du vote en tête de liste – les électeurs ont plutôt tendance à émettre un vote nominatif en faveur d'un candidat placé plus haut sur la liste que pour un candidat placé plus bas et qui n'a “aucune chance” d'être élu. Indépendamment de ses conséquences directes, il résulte donc probablement de l'effet dévolutif du vote en tête de liste que les candidats placés plus bas sur les listes obtiennent moins de votes nominatifs qu'ils n'en auraient obtenus si l'effet dévolutif n'existait pas. On peut donc parler, en quelque sorte, d'une “distorsion de concurrence”.

La neutralisation du vote en tête de liste – et donc la suppression totale de son effet dévolutif – est plus conforme à la volonté de l'électeur et renforcera le lien entre les électeurs et les élus, ce qui accroîtra la légitimité du Parlement. De plus, elle réduira la participatie et

⁶ Wet van 13 december 2002 tot wijziging van het Kieswetboek evenals zijn bijlage, bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 10 januari 2003.

⁶ Loi du 13 décembre 2002 modifiant le Code électoral ainsi que son annexe, publiée au *Moniteur belge* du 10 janvier 2003.

zij de participatie aan banden en creëert zij een gelijk spelveld voor de verschillende kandidaten op een lijst. Er moet wel worden benadrukt dat dit wetsvoorstel de lijststem niet opheft, maar er enkel voor zorgt dat het aantal lijststemmen voor een bepaalde partij voortaan enkel nog invloed heeft op de verdeling van de zetels over de verschillende lijsten en niet langer op de toekenning van de door een lijst behaalde zetels aan de individuele kandidaten van die lijst. Aldus wordt een lijststem niet meer opgevat als een stem ten gunste van de volgorde van voordracht van de kandidaten van de lijst in kwestie, maar als een stem waarmee de betrokken kiezer tot uitdrukking brengt dat hij een bepaalde lijst – om ideologische redenen – steunt zonder dat hij een voorkeur uitspreekt voor één of meerdere kandidaten. De kiezer die een lijststem uitbrengt, wordt na de neutralisering van de lijststem geacht *a priori* in te stemmen met de toekenning van de door de lijst van zijn voorkeur behaalde zetels aan de individuele kandidaten op basis van de door andere kiezers uitgebrachte naamstemmen.

Het hierboven voorgestelde systeem komt in wezen overeen met de regeling van artikel 169, § 2, 4°, van het Vlaams decreet van 8 juli 2011 houdende de organisatie van de lokale en provinciale verkiezingen en houdende wijziging van het Gemeentedecreet van 15 juli 2005, het Provinciedecreet van 9 december 2005 en het decreet van 19 december 2008 betreffende de organisatie van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn.⁷ Volgens deze bepaling worden de zetels bij de lokale en provinciale verkiezingen toegekend aan de kandidaten in afnemende grootte van het aantal stemmen dat zij hebben behaald en is bij gelijk stemmenaantal de volgorde van voordracht op de lijst beslissend.

Afschaffing van het onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers

Volgens artikel 117, eerste lid, van het Kieswetboek moeten er gelijktijdig met de voordracht van kandidaten voor de mandaten van volksvertegenwoordiger kandidaat-opvolgers worden voorgedragen. De kandidaat-opvolgers die de meeste stemmen hebben behaald, worden eerste, tweede, derde enzovoort opvolger verklaard. Het komt niet zelden voor dat de kandidaat-opvolger met de meeste naamstemmen minder stemmen heeft behaald dan één of meerdere kandidaat-titularissen die niet gekozen zijn. Bij de verkiezingen voor de Kamer van volksvertegenwoordigers van 9 juni 2024 gold dit in de kieskring Antwerpen voor vijf van de zeven lijsten die minstens

⁷ Vlaams decreet van 8 juli 2011 houdende de organisatie van de lokale en provinciale verkiezingen en houdende wijziging van het Gemeentedecreet van 15 juli 2005, het Provinciedecreet van 9 december 2005 en het decreet van 19 december 2008 betreffende de organisatie van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn, bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 25 augustus 2011.

établiera des conditions de concurrence plus équitables entre les différents candidats d'une liste. Il convient toutefois de souligner que la présente proposition de loi ne vise pas à abroger le vote en tête de liste, mais se borne à faire en sorte que le nombre de votes en tête de liste en faveur d'un certain parti n'influence dorénavant plus que la répartition des sièges pour les différentes listes, et plus l'attribution des sièges obtenus par une liste aux candidats individuels de cette liste. Le vote en tête de liste ne sera donc plus considéré comme un vote en faveur de l'ordre de présentation des candidats sur la liste, mais bien comme un vote exprimant le soutien – idéologique – de l'électeur à une liste déterminée, sans préférence pour l'un ou plusieurs de ses candidats. Après la neutralisation du vote en tête de liste, on considérera *a priori* que l'électeur qui a émis un vote en tête de liste souscrit à l'attribution des sièges obtenus par la liste de son choix aux candidats individuels sur la base des votes nominatifs émis par les autres électeurs.

Le système présenté ci-dessus correspond, en substance, aux dispositions de l'article 169, § 2, 4°, du décret flamand du 8 juillet 2011 portant organisation des élections locales et provinciales et portant modification du décret communal du 15 juillet 2005, du décret provincial du 9 décembre 2005 et du décret du 19 décembre 2008 relatif à l'organisation des centres publics d'aide sociale⁷. Selon cette disposition, lors des élections provinciales et locales, les sièges sont attribués aux candidats dans l'ordre décroissant du nombre de voix qu'ils ont obtenues. En cas de parité des voix, l'ordre de présentation sur la liste prévaut.

Suppression de la distinction entre les candidats titulaires et les candidats suppléants

En vertu de l'article 117, alinéa 1er, du Code électoral, lors de la présentation de candidats aux mandats de représentant, il doit être présenté, en même temps que ceux-ci, des candidats suppléants. Les candidats suppléants ayant obtenu le plus de voix sont déclarés premier, deuxième, troisième suppléants et ainsi de suite. Il n'est pas rare que le candidat suppléant ayant obtenu le plus de votes nominatifs ait obtenu moins de votes que l'un ou plusieurs des candidats titulaires non élus. Lors des élections de la Chambre des représentants du 9 juin 2024, ce fut le cas pour cinq des sept listes ayant obtenu au moins un siège dans la circonscription

⁷ Décret flamand du 8 juillet 2011 portant organisation des élections locales et provinciales et portant modification du décret communal du 15 juillet 2005, du décret provincial du 9 décembre 2005 et du décret du 19 décembre 2008 relatif à l'organisation des centres publics d'aide sociale, publié au *Moniteur belge* du 25 août 2011.

één zetel behaalden, in de kieskring Limburg voor alle zes de lijsten die minstens één zetel behaalden, en in de kieskringen Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen en Vlaams-Brabant voor alle zeven de lijsten die minstens één zetel behaalden. Dit is des te onrechtvaardiger wanneer de betrokken niet-gekozen kandidaat-titularissen niet alleen meer naamstemmen hebben behaald dan de als eerste opvolger gekozen kandidaat-opvolger, maar ook meer naamstemmen hebben behaald dan één of meerdere kandidaat-titularissen die dankzij de devolutieve werking van de lijststem gekozen zijn. In de kieskring Antwerpen deed dit geval zich voor op 9 juni 2024 bij de verkiezingen voor de Kamer van volksvertegenwoordigers bij vijf van de zeven lijsten die minstens één zetel behaalden, in de kieskring Limburg bij twee van de zes lijsten die minstens één zetel behaalden, en in de kieskringen Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen en Vlaams Brabant bij respectievelijk twee, drie en twee van de lijsten die minstens één zetel behaalden.

De democratische legitimiteit van het Parlement wordt ondermijnd doordat een gekozen kandidaat-titularis wordt opgevolgd door een kandidaat-opvolger die minder naamstemmen heeft behaald dan één of meerdere niet-gekozen kandidaat-titularissen. Dat is *a fortiori* het geval wanneer het *a priori* de bedoeling van de betrokken partij was dat een bepaalde hoog op de lijst geplaatste kandidaat-titularis – die profiteert van de devolutieve werking van de lijststem – in geval van verkiezing zijn parlementair ambt niet zou opnemen, of wanneer het bij de lijstvorming reeds waarschijnlijk was dat bepaalde hoog op de lijst geplaatste kandidaat-titularissen tot minister zouden worden benoemd en om die reden voor de duur van hun ministerieel ambt zouden ophouden zitting te hebben in het parlement.

Net zoals de devolutieve werking van de lijststem brengt het onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers met zich mee dat de politieke partijen een te grote invloed kunnen uitoefenen op wie uiteindelijk zitting heeft in het parlement. Daarbij komt dat de stembiljetten waarop enkel een naamstem op één of meerdere kandidaat-opvolgers is uitgebracht – evenals lijststemmen – worden beschouwd als stembiljetten ten gunste van de volgorde van voordracht van de kandidaten, die ten goede komen aan de hoogst op de lijst geplaatste kandidaat-titularissen, eventueel ten koste van lager op de lijst geplaatste kandidaat-titularissen die ondanks een groter aantal naamstemmen niet gekozen raken. Voor de kiezer is de werking van het hele systeem dat berust op het huidige onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers alleszins weinig doorzichtig.

électorale d'Anvers, pour l'ensemble des six listes ayant obtenu au moins un siège dans la circonscription électorale du Limbourg, et pour l'ensemble des sept listes ayant obtenu au moins un siège dans les circonscriptions électorales de Flandre orientale, de Flandre occidentale et du Brabant flamand. La situation est d'autant plus injuste lorsque les candidats titulaires non élus ont non seulement obtenu plus de votes nominatifs que le candidat suppléant élu en tant que premier suppléant, mais aussi plus de votes nominatifs que l'un ou plusieurs des candidats titulaires élus grâce à l'effet dévolutif du vote en tête de liste. Lors des élections de la Chambre des représentants du 9 juin 2024, ce fut le cas pour cinq des sept listes ayant obtenu au moins un siège dans la circonscription électorale d'Anvers, pour deux des six listes ayant obtenu au moins un siège dans la circonscription électorale du Limbourg, et respectivement pour deux, trois et deux des listes ayant obtenu au moins un siège dans les circonscriptions électorales de Flandre orientale, de Flandre occidentale et du Brabant flamand.

Le remplacement d'un candidat titulaire élu par un candidat suppléant ayant obtenu moins de suffrages nominatifs qu'un ou plusieurs candidats titulaires non élus sape la légitimité démocratique du Parlement. C'est *a fortiori* le cas lorsque l'objectif du parti concerné était *a priori* qu'un candidat titulaire figurant en bonne place sur la liste – qui profite de l'effet dévolutif du vote de liste – n'assume pas son mandat parlementaire en cas d'élection, ou lorsqu'il était déjà vraisemblable au moment de la constitution de la liste que certains candidats titulaires en bonne place seraient nommés ministres et cesseraient ainsi de siéger au Parlement pour la durée de leur mandat ministériel.

Tout comme l'effet dévolutif du vote en tête de liste, la distinction entre candidats titulaires et candidats suppléants permet aux partis politiques de déterminer dans une trop large mesure qui siégera finalement au Parlement. À cela s'ajoute que, tout comme les votes en tête de liste, les bulletins de vote sur lesquels seul un vote nominatif en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants a été exprimé sont considérés comme des bulletins de vote favorables à l'ordre de présentation des candidats, qui profitent aux candidats titulaires placés plus haut sur la liste, au détriment éventuel de candidats titulaires en moins bonne place qui ne sont pas élus malgré un nombre plus élevé de suffrages nominatifs. Pour l'électeur, le fonctionnement de ce système électoral reposant sur l'actuelle distinction entre candidats titulaires et candidats suppléants est en tout cas pour le moins opaque.

Net zoals de neutralisering van de lijststem zorgt de opheffing van het onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers ervoor dat de wil van de kiezer in sterkere mate wordt geëerbiedigd, dat de participatie aan banden wordt gelegd en dat de legitimiteit van het Parlement wordt vergroot. Bovendien wordt het kiessysteem eenvoudiger en transparanter. Er dienen niet langer afzonderlijk kandidaat-opvolgers te worden voorgedragen, doch enkel kandidaten. De niet-gekozen kandidaten worden in afnemende grootte van het door hen behaalde aantal naamstemmen eerste, tweede, derde enzovoort opvolger verklaard. Dit komt in wezen overeen met de regeling van artikel 169, § 2, 5°, van het Vlaams decreet houdende de organisatie van de lokale en provinciale verkiezingen en houdende wijziging van het Gemeentedecreet van 15 juli 2005, het Provinciedecreet van 9 december 2005 en het decreet van 19 december 2008 betreffende de organisatie van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn.

À l'instar de la neutralisation du vote de liste, la suppression de la distinction entre candidats titulaires et candidats suppléants permettra de respecter dans une plus large mesure la volonté de l'électeur, de restreindre la participation et de renforcer la légitimité du Parlement. Elle permettra en outre de simplifier le système électoral en accroissant sa transparence. Il ne faudra plus présenter séparément des candidats suppléants, mais uniquement des candidats. Les candidats non élus seront déclarés premier, deuxième, troisième suppléant et ainsi de suite dans l'ordre décroissant du nombre de suffrages nominatifs qu'ils ont obtenus, ce qui correspond au fond à la disposition de l'article 169, § 2, 5°, du décret flamand organisant les élections locales et provinciales et modifiant le décret communal du 15 juillet 2005, le décret provincial du 9 décembre 2005 et le décret du 19 décembre 2008 relatif à l'organisation des centres publics d'action sociale (*Vlaams decreet houdende de organisatie van de lokale en provinciale verkiezingen en houdende wijziging van het Gemeentedecreet van 15 juli 2005, het Provinciedecreet van 9 december 2005 en het decreet van 19 december 2008 betreffende de organisatie van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn*).

TOELICHTING BIJ DE ARTIKELEN**HOOFDSTUK 1****Algemene bepaling****Artikel 1**

De wetgeving waarvan de wijziging wordt beoogd met dit wetsvoorstel, betreft geen aangelegenheid als bedoeld in de artikelen 77 of 78 van de Grondwet, zodat de federale wetgevende macht overeenkomstig artikel 74 van de Grondwet – in afwijking van artikel 36 van de Grondwet – gezamenlijk wordt uitgeoefend door de Koning en de Kamer van volksvertegenwoordigers.

HOOFDSTUK 2**Wijzigingen van het Kieswetboek****Artikelen 2, 4, 6, 7, 8, 9 en 16**

Deze wijzigingen van het Kieswetboek vloeien voort uit de opheffing van het onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers bij de verkiezingen voor de Kamer van volksvertegenwoordigers.

Art. 3

Het huidige artikel 117 van het Kieswetboek veronderstelt dat er zowel kandidaat-titularissen als kandidaat-opvolgers worden voorgedragen. Het artikel wordt aldus aangepast dat er voortaan geen aparte kandidaat-opvolgers meer worden voorgedragen. De voorgedragen kandidaten zijn in zekere zin steeds primair kandidaat-titularis en subsidiair – voor het geval zij niet worden gekozen – kandidaat-opvolgers.

Art. 5

Door de afschaffing van het onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers is artikel 118, eerste lid, van het Kieswetboek – dat bepaalt dat niemand op een en dezelfde lijst tegelijk als kandidaat-titularis en als kandidaat-opvolger mag worden voorgedragen – zonder voorwerp, zodat het moet worden opgeheven.

Van de gelegenheid wordt tevens gebruikgemaakt om het laatste lid van hetzelfde artikel op te heffen. Het betreft namelijk een inmiddels uitgewerkte bepaling die van toepassing was op de eerste federale parlementsverkiezingen na de inwerkingtreding van de wet van

COMMENTAIRE DES ARTICLES**CHAPITRE 1ER****Disposition générale****Article 1er**

La législation que la présente proposition de loi vise à modifier ne concerne pas une matière visée à l'article 77 ou 78 de la Constitution, si bien que, conformément à l'article 74 de la Constitution – et par dérogation à son article 36 – le pouvoir législatif fédéral s'exerce collectivement par le Roi et la Chambre des représentants.

CHAPITRE 2**Modifications du Code électoral****Art. 2, 4, 6, 7, 8, 9 et 16**

Ces modifications du Code électoral découlent de la suppression de la distinction opérée entre candidats titulaires et candidats suppléants pour les élections de la Chambre des représentants.

Art. 3

L'actuel article 117 du Code électoral suppose la présentation à la fois de candidats titulaires et de candidats suppléants. Cet article est modifié de sorte qu'aucun candidat suppléant ne soit désormais plus présenté séparément. Dans un certain sens, les candidats présentés demeureront en premier lieu des candidats titulaires et, subsidiairement, s'ils ne sont pas élus, des candidats suppléants.

Art. 5

Compte tenu de la suppression de la distinction opérée entre candidats titulaires et candidats suppléants, l'article 118, § 1er, du Code électoral, qui dispose que nul ne peut, sur une même liste, être présenté à la fois au mandat effectif et à la suppléance, deviendra sans objet. Il convient donc de l'abroger.

On en profitera également pour abroger le dernier alinéa de ce même article, qui porte en effet sur une disposition devenue entre-temps caduque qui s'était appliquée aux premières élections législatives fédérales ayant eu lieu après l'entrée en vigueur de la loi

13 december 2002 houdende verschillende wijzigingen van de kieswetgeving.

Art. 10

Met dit artikel wordt artikel 144 van het Kieswetboek gewijzigd omdat er – in verband met de opheffing van het onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers – niet langer moet worden verwezen naar het geval waarin de kiezer een naamstem uitbrengt op één of meerdere kandidaat-opvolgers, al dan niet in combinatie met een lijststem en/of met een naamstem voor één of meerdere kandidaat-titularissen.

Daarnaast wordt artikel 144 van het Kieswetboek – in verband met de opheffing van de devolutieve werking van de lijststem – aldus gewijzigd dat de kiezer die met behulp van het daartoe bestemde potlood een merkteken aanbrengt in het vakje bovenaan op de lijst, niet langer wordt geacht in te stemmen met de volgorde waarin de kandidaten zijn voorgedragen, maar wel de lijst te willen steunen zonder dat hij zijn voorkeur wenst uit te spreken voor één of meerdere kandidaten.

Art. 11

Momenteel bepaalt artikel 156, § 1, van het Kieswetboek dat de geldige stembiljetten per lijst moeten worden verdeeld in vier (sub)categorieën. De opheffing van het onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers impliceert evenwel dat er slechts twee (sub)categorieën overblijven: stembiljetten met lijststemmen en stembiljetten waarop alleen naast de naam van één of meerdere kandidaten (thans: “kandidaat-titularissen”) is gestemd. De overige twee (sub)categorieën – stembiljetten waarop alleen naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd en stembiljetten waarop behalve naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen tevens naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd – verdwijnen.

Eveneens in verband met de opheffing van het onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers dient in het derde en het vierde lid van artikel 156, § 1, van het Kieswetboek niet langer te worden verwezen naar stembiljetten waarop niet alleen een lijststem is uitgebracht, maar tevens een naamstem is uitgebracht op één of meerdere kandidaat-opvolgers van dezelfde lijst (al dan niet in combinatie met een naamstem voor één of meerdere kandidaat-titularissen van die lijst). Met andere woorden, de regel dat bij een combinatie van een lijststem met één of meerdere naamstemmen, de naamstem of naamstemmen primeren – zodat de kiezer in dat geval niet wordt geacht in te stemmen met

du 13 décembre 2002 portant diverses modifications en matière de législation électorale.

Art. 10

Cet article modifie l'article 144 du Code électoral dès lors que la suppression de la distinction opérée entre candidats titulaires et candidats suppléants implique qu'il n'est plus nécessaire de renvoyer au cas où l'électeur exprime un vote nominatif en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants, conjugué ou non à un vote en tête de liste et/ou à un vote nominatif pour un ou plusieurs candidats titulaires.

De plus, compte tenu de la suppression de l'effet dévolutif du vote en tête de liste, l'article 144 est modifié de sorte que l'on ne considère plus que l'électeur qui appose une marque dans la case placée en tête de liste à l'aide du crayon prévu à cet effet souscrit à l'ordre de présentation des candidats, mais qu'il souhaite soutenir la liste concernée sans pour autant exprimer sa préférence pour un ou plusieurs candidats.

Art. 11

L'article 156, § 1er, du Code électoral prévoit actuellement qu'il convient de répartir les bulletins de vote valables par liste en quatre (sous-)catégories. En raison de la suppression de la distinction entre candidats titulaires et candidats suppléants, il ne subsistera toutefois que deux (sous-)catégories: les bulletins marqués en tête et les bulletins marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats (actuellement “candidats titulaires”). Les deux autres (sous-)catégories – les bulletins marqués en faveur, à la fois, d'un ou de plusieurs candidats titulaires et d'un ou de plusieurs candidats suppléants et les bulletins marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants – disparaissent.

Autre effet de la suppression de la distinction entre candidats titulaires et candidats suppléants: il conviendra de ne plus renvoyer dans les alinéas 3 et 4 de l'article 156, § 1er, du Code électoral aux bulletins marqués à la fois en tête et en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants de la même liste (en combinaison ou non avec un vote en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires de cette liste). En d'autres termes, la règle qui prévoit que dans le cas d'un vote en tête de liste combiné à un ou plusieurs votes nominatifs, le ou les votes nominatifs priment – de sorte que dans ce cas, l'électeur n'est pas censé marquer son accord sur l'ordre de présentation des candidats sur la liste de son choix – est sans objet

de volgorde waarin de kandidaten op de lijst van zijn keuze zijn voorgedragen – is zonder voorwerp voor zover het gaat om naamstemmen voor één of meerdere kandidaat-opvolgers.

Art. 12

In verband met de opheffing van het onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers kunnen stembiljetten niet langer ongeldig zijn omdat op een stembiljet niet alleen een lijststem is uitgebracht maar tevens een naamstem is uitgebracht op één of meerdere kandidaat-opvolgers van een of meerdere andere lijsten, of op het feit dat op een stembiljet tegelijk een naamstem is uitgebracht op één of meerdere kandidaat-opvolgers van een bepaalde lijst en een naamstem is uitgebracht op één of meerdere kandidaat-titularissen of kandidaat-opvolgers van één of meerdere andere lijsten. Bovendien is de regel dat een stembiljet niet ongeldig is wanneer een kiezer niet alleen een lijststem heeft uitgebracht maar eveneens een naamstem heeft uitgebracht op een of meerdere kandidaten van dezelfde lijst, zonder voorwerp voor zover het gaat om een combinatie van een lijststem met een naamstem voor één of meerdere kandidaat-opvolgers van dezelfde lijst (en daarnaast eventueel één of meerdere kandidaat-titularissen van die lijst). Artikel 157 van het Kieswetboek moet dienovereenkomstig worden aangepast.

Art. 13, 14 en 15

Deze wijzigingen van het Kieswetboek houden verband met de opheffing van het onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers en met de daaruit voortvloeiende vermindering van het aantal – in artikel 156, § 1, tweede lid, van het Kieswetboek genoemde – subcategorieën van geldige stembiljetten van vier naar twee.

Art. 17

De belangrijkste wijziging van artikel 172 van het Kieswetboek die bij artikel 17 van dit wetsvoorstel wordt doorgevoerd, betreft de opheffing van de derde tot en met de achtste volzin van het tweede lid. Deze opheffing heeft tot gevolg dat voortaan enkel het aantal door de kandidaten van een lijst behaalde naamstemmen beslissend is voor de vraag aan wie van deze kandidaten de aan die lijst toekomende zetels worden toegekend.

Het zal dus niet langer zo zijn dat de helft van de som van het aantal stembiljetten met lijststemmen en

lorsqu'il s'agit de votes nominatifs en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants.

Art. 12

Compte tenu de la suppression de la distinction entre candidats titulaires et candidats suppléants, un bulletin de vote ne pourra plus être nul pour le motif qu'il comporte non seulement un vote en tête de liste mais également un vote nominatif en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants d'une ou de plusieurs autres listes ou qu'il comporte à la fois un vote nominatif en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants d'une liste déterminée et un vote nominatif en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires ou suppléants d'une ou de plusieurs autres listes. En outre, la règle qui prévoit qu'un bulletin de vote n'est pas nul lorsqu'un électeur a non seulement émis un vote en tête de liste mais également un vote nominatif en faveur d'un ou de plusieurs candidats de la même liste sera sans objet s'il s'agit d'un vote en tête de liste combiné à un vote nominatif en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants de la même liste (et éventuellement en même temps d'un ou de plusieurs candidats titulaires de cette liste). Il y a lieu d'adapter l'article 157 du Code électoral en conséquence.

Art. 13, 14 et 15

Ces modifications du Code électoral sont liées à la suppression de la distinction entre candidats titulaires et candidats suppléants et à la réduction de 4 à 2 du nombre de sous-catégories de bulletins de vote valables qui en découle (article 156, § 1er, alinéa 2, du Code électoral).

Art. 17

La principale modification apportée à l'article 172 du Code électoral par l'article 17 de la présente proposition de loi concerne l'abrogation des troisième, quatrième, cinquième, sixième, septième et huitième phrases de l'alinéa 2. Cette abrogation a pour conséquence que seul le nombre de votes nominatifs obtenus par les candidats d'une liste sera dorénavant déterminant pour savoir auxquels de ces candidats les sièges revenant à la liste concernée seront attribués.

La présente proposition supprime donc la règle selon laquelle la moitié de la somme du nombre de bulletins

het aantal stembiljetten waarop enkel voor één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd (laatstgenoemde categorie verdwijnt hoe dan ook na de beoogde wetswijziging), toegekend wordt aan de hoogst op de lijst geplaatste kandidaat (thans: “kandidaat-titularis”) die een aantal naamstemmen heeft behaald dat lager is dan het specifieke verkiesbaarheidscijfer voor de betreffende lijst, waarbij hetgeen van de “pot” overblijft nadat daarvan zoveel stembiljetten aan de naamstemmen van die kandidaat zijn toegevoegd dat hij alsnog dat verkiesbaarheidscijfer bereikt, op soortgelijke wijze wordt overgedragen aan de op één na hoogst geplaatste kandidaat die minder naamstemmen dan het verkiesbaarheidscijfer heeft behaald, vervolgens aan de op twee na hoogst geplaatste kandidaat met minder naamstemmen dan het verkiesbaarheidscijfer enzovoort, totdat de “pot” leeg is. De lijststem wordt met dit wetsvoorstel niet afgeschaft, maar zal enkel nog van invloed zijn op de verdeling van de zetels over de verschillende lijsten en niet langer op de toekenning van de door een lijst behaalde zetels aan de individuele kandidaten van die lijst. Aldus wordt de lijststem als het ware volledig geneutraliseerd, in die zin dat zij geen devolutieve werking meer sorteert.

Voorts dient het eerste lid van artikel 172 van het Kieswetboek te worden opgeheven door de opheffing van het onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers. Eveneens door deze opheffing moet het vierde lid van dat artikel worden vervangen. Momenteel is het zo dat wanneer het aantal kandidaat-titularissen van een lijst lager is dan het aantal zetels dat door die lijst is behaald, de overblijvende zetels in eerste instantie worden toegekend aan de kandidaat-opvolgers die overeenkomstig artikel 173 van het Kieswetboek als eerste, tweede, derde enzovoort opvolger zijn verkozen.

Wanneer er niet voldoende opvolgers zijn, wordt artikel 167, vierde lid, van het Kieswetboek toegepast. Laatste genoemde bepaling houdt in dat de niet-toegekende zetels worden toegevoegd aan die welke aan de andere lijsten toekomen en dat zij over die lijsten worden verdeeld door voortzetting van de in artikel 167, eerste lid, van het Kieswetboek omschreven bewerking. Aangezien er na de beoogde wetswijziging niet langer kandidaat-opvolgers worden voorgedragen, dient artikel 167, vierde lid, van het Kieswetboek voortaan meteen te worden toegepast ingeval een lijst meer zetels heeft behaald dan er kandidaten zijn voorgedragen.

Art. 18

In verband met de opheffing van de afzonderlijke voordracht van kandidaat-opvolgers wordt bij artikel 18 van dit wetsvoorstel artikel 173 van het Kieswetboek vervangen om te bepalen hoe voortaan de opvolgers van de gekozen

marqués en tête de liste et du nombre de bulletins marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants (cette dernière catégorie est en tout état de cause supprimée par la présente proposition) est attribuée au premier candidat de la liste (actuellement: “candidat titulaire”) ayant obtenu un nombre de votes nominatifs inférieur au chiffre d'éligibilité spécifique à la liste concernée, l'excédent du “pot” après l'ajout aux votes nominatifs de ce candidat du nombre de bulletins nécessaire pour que ce dernier atteigne le chiffre d'éligibilité étant attribué, dans une mesure semblable, au deuxième candidat ayant obtenu un nombre de votes nominatifs inférieur au chiffre d'éligibilité, puis au troisième candidat ayant obtenu un nombre de votes nominatifs inférieur au chiffre d'éligibilité, et ainsi de suite, jusqu'à ce que le “pot” soit épuisé. Le vote en tête de liste n'est pas supprimé par la présente proposition, mais il aura dorénavant seulement une incidence sur la répartition des sièges entre les différentes listes et plus sur l'attribution des sièges obtenus par la liste aux candidats individuels de cette liste. Ainsi, le vote en tête de liste est en quelque sorte complètement neutralisé, dans le sens où il n'a plus d'effet dévolutif.

En outre, il y a lieu d'abroger l'alinéa 1er de l'article 172 du Code électoral en raison de la suppression de la distinction entre candidats titulaires et candidats suppléants. Par suite de cette suppression également, il convient de remplacer l'alinéa 4 de cet article. Actuellement, lorsque le nombre de candidats titulaires d'une liste est inférieur au nombre de sièges obtenu par cette liste, les sièges en surplus sont d'abord attribués aux candidats suppléants qui, conformément à l'article 173 du Code électoral, ont été élus en tant que premier, deuxième, troisième, etc. suppléant.

Lorsque le nombre de suppléants est insuffisant, l'article 167, alinéa 4, du Code électoral est d'application. Cette disposition prévoit que les sièges non attribués sont ajoutés à ceux revenant aux autres listes et que la répartition entre celles-ci se fait en poursuivant l'opération décrite à l'article 167, alinéa 1er, du Code électoral. Étant donné que les listes ne contiendront plus de candidats suppléants après la modification législative, l'article 167, alinéa 4, du Code électoral, devra dorénavant immédiatement être appliqué lorsqu'une liste atteint un nombre de sièges plus important que le nombre de candidats présentés.

Art. 18

En lien avec la suppression de la présentation distincte de candidats suppléants, l'article 18 de la présente proposition de loi remplace l'article 173 du Code électoral pour déterminer la manière dont les suppléants des

kandidaten dienen te worden aangewezen. De nieuwe regeling houdt in dat de niet-gekozen kandidaten eerste, tweede, derde enzovoort opvolger worden verklaard op basis van het door hen behaalde aantal naamstemmen.

Art. 19

Deze wijziging van artikel 173*bis* van het Kieswetboek vloeit voort uit de opheffing van de devolutive werking van de lijststem.

Art. 20

Deze wijziging van artikel 178 van het Kieswetboek houdt verband met de opheffing van de devolutive werking van de lijststem alsook met de opheffing van het onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers.

Art. 21

De bijlage bij het Kieswetboek moet in overeenstemming worden gebracht met de door dit wetsvoorstel doorgevoerde wijzigingen van dat wetboek.

HOOFDSTUK 3

Wijzigingen van de wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europees Parlement

Art. 22

Door de opheffing van het onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers is artikel 21, § 5, tweede lid, van de wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europees Parlement – dat bepaalt dat niemand op een en dezelfde lijst tegelijk als kandidaat-titularis en als kandidaat-opvolger mag worden voorgedragen – zonder voorwerp, zodat het moet worden opgeheven.

Art. 23, 25 en 26

Deze wijzigingen van de wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europees Parlement houden verband met de opheffing van het onderscheid tussen kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers.

candidats élus doivent dorénavant être désignés. Le nouveau système implique que les candidats non élus sont déclarés premier, deuxième, troisième suppléant et ainsi de suite sur la base du nombre de voix qu'ils ont obtenues.

Art. 19

Cette modification de l'article 173*bis* du Code électoral découle de la suppression de l'effet dévolutif du vote en tête de liste.

Art. 20

Cette modification de l'article 178 du Code électoral est liée à la suppression de l'effet dévolutif du vote en tête de liste ainsi qu'à la suppression de la distinction entre candidats titulaires et candidats suppléants.

Art. 21

L'annexe au Code électoral doit être modifiée conformément aux modifications apportées au Code par la présente proposition de loi.

CHAPITRE 3

Modifications de la loi du 23 mars 1989 relative à l'élection du Parlement européen

Art. 22

Après la suppression de la distinction entre candidats titulaires et les candidats suppléants, l'article 21, § 5, alinéa 2, de la loi du 23 mars 1989 relative à l'élection du Parlement européen – qui dispose que nul ne peut, sur une même liste, être présenté à la fois au mandat effectif et à la suppléance – deviendra sans objet, de sorte qu'il doit être abrogé.

Art. 23, 25 et 26

Ces modifications de la loi du 23 mars 1989 relative à l'élection du Parlement européen découlent de la suppression de la distinction entre les candidats titulaires et les candidats suppléants.

Art. 24

Deze wijziging van artikel 22 van de wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europees Parlement betreft een verwijzingstechnische aanpassing die verband houdt met de bij artikel 3 van dit wetsvoorstel doorgevoerde wijziging van artikel 117 van het Kieswetboek, die ertoe strekt de afzonderlijke voordracht van kandidaat-opvolgers op te heffen.

Art. 27

Deze wijziging van artikel 36 van de wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europees Parlement houdt verband met de opheffing van de devolutieve werking van de lijststem.

Art. 28

Artikel 28 regelt de inwerkingtreding van deze wet.

Werner Somers (VB)
Ortwin Depoortere (VB)
Francesca Van Belleghem (VB)
Sam Van Rooy (VB)
Frank Troosters (VB)

Art. 24

Cette modification de l'article 22 de la loi du 23 mars 1989 relative à l'élection du Parlement européen constitue une correction technique qui découle de la modification de l'article 117 du Code électoral apportée par l'article 3 de la présente proposition de loi, qui vise à abroger la présentation séparée de candidats suppléants.

Art. 27

Cette modification de l'article 36 de la loi du 23 mars 1989 relative à l'élection du Parlement européen découle de la suppression de l'effet dévolutif du vote en tête de liste.

Art. 28

L'article 28 règle l'entrée en vigueur de la loi proposée.

WETSVOORSTEL**HOOFDSTUK 1****Algemene bepaling****Artikel 1**

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 74 van de Grondwet.

HOOFDSTUK 2**Wijzigingen van het Kieswetboek****Art. 2**

In artikel 116, § 6, eerste lid, van het Kieswetboek van 12 april 1894, laatstelijk gewijzigd door de wet van 2 april 2003, worden de woorden “zowel de kandidaat-titularissen als de kandidaat-opvolgers” vervangen door de woorden “de kandidaten”.

Art. 3

In artikel 117 van hetzelfde wetboek, laatstelijk gewijzigd door de wet van 6 januari 2014, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

- 1° het eerste lid wordt opgeheven;
- 2° het tweede lid wordt opgeheven;
- 3° het derde lid wordt opgeheven;
- 4° het vierde lid wordt vervangen als volgt:

“De voordrachtsakte van de kandidaten voor de mandaten van volksvertegenwoordiger wijst de volgorde aan waarin zij worden voorgedragen.”.

Art. 4

Artikel 117*bis* van hetzelfde wetboek, laatstelijk gewijzigd door de wet van 19 april 2018, wordt vervangen als volgt:

“Artikel 117*bis*. Het verschil tussen het aantal kandidaten van het mannelijke geslacht en het aantal kandidaten van het vrouwelijke geslacht op een en dezelfde lijst mag niet meer dan één bedragen. Bovendien mogen de eerste twee kandidaten niet tot hetzelfde geslacht behoren.”

PROPOSITION DE LOI**CHAPITRE 1ER****Disposition générale****Article 1er**

La présente loi règle une matière visée à l'article 74 de la Constitution.

CHAPITRE 2**Modifications du Code électoral****Art. 2**

Dans l'article 116, § 6, alinéa 1er, du Code électoral du 12 avril 1864, modifié en dernier lieu par la loi du 2 avril 2003, les mots “tant les candidats titulaires que les candidats suppléants” sont remplacés par les mots “les candidats”.

Art. 3

Dans l'article 117 du même Code, modifié en dernier lieu par la loi du 6 janvier 2014, les modifications suivantes sont apportées:

- 1° l'alinéa 1er est abrogé;
- 2° l'alinéa 2 est abrogé;
- 3° l'alinéa 3 est abrogé;
- 4° l'alinéa 4 est remplacé par ce qui suit:

“L'acte de présentation des candidats aux mandats de représentant indique l'ordre dans lequel ces candidats sont présentés.”.

Art. 4

L'article 117*bis* du même Code, modifié en dernier lieu par la loi du 19 avril 2018, est remplacé par ce qui suit:

“Article 117*bis*. Sur une même liste, la différence entre le nombre de candidats de sexe masculin et le nombre de candidats de sexe féminin ne peut pas être supérieur à un. En outre, les deux premiers candidats ne peuvent pas être du même sexe.”

Art. 5

In artikel 118 van hetzelfde wetboek, laatstelijk gewijzigd door de wet van 28 maart 2023, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

- 1° het eerste lid wordt opgeheven;
- 2° het laatste lid wordt opgeheven.

Art. 6

In artikel 123 van hetzelfde wetboek, laatstelijk gewijzigd door de wet van 28 maart 2023, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

- a) in de bepaling onder 2° van het derde lid, worden de woorden “kandidaat-titularissen of kandidaat-opvolgers” vervangen door het woord “kandidaten”;
- b) de bepaling onder 2°*bis* van het derde lid, wordt opgeheven;
- c) in het vierde lid worden in de eerste zin de woorden “in de gevallen bedoeld in 2°*bis* en in 6° van het voorgaande lid,” vervangen door de woorden “in de bepaling onder 6° van het voorgaande lid bedoelde geval” en wordt de tweede zin opgeheven;
- d) in het vijfde lid worden de woorden “kandidaat-titularissen of kandidaat-opvolgers” vervangen door het woord “kandidaten”;
- e) In het zesde lid worden de woorden “kandidaat-opvolgers voorgedragen overeenkomstig het derde lid, 2°*bis*, en de nieuwe kandidaat-titularissen of kandidaat-opvolgers” vervangen door de woorden “kandidaten die worden voorgedragen”.

Art. 7

In artikel 126 van hetzelfde wetboek, laatstelijk gewijzigd door de wet van 28 maart 2023, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

- 1° in het eerste lid wordt de eerste zin vervangen als volgt:
- “Indien er niet meer dan één lijst is ingediend en indien het aantal kandidaten overeenkomt met of kleiner is dan het aantal te verkiezen leden, worden alle kandidaten zonder meer door het kieskringhoofdbureau gekozen verklaard.”

Art. 5

Dans l'article 118 du même Code, modifié en dernier lieu par la loi du 28 mars 2023, les modifications suivantes sont apportées:

- 1° l'alinéa 1er est abrogé;
- 2° le dernier alinéa est abrogé.

Art. 6

Dans l'article 123 du même Code, modifié en dernier lieu par la loi du 28 mars 2023, les modifications suivantes sont apportées:

- a) dans l'alinéa 3, 2°, les mots “candidats titulaires ou suppléants” sont remplacés par le mot “candidats”;
- b) dans l'alinéa 3, le 2° *bis* est abrogé;
- c) dans l'alinéa 4, première phrase, les mots “dans les cas prévus au 2° *bis* et au 6° de l'alinéa précédent,” sont remplacés par les mots “dans le cas prévu au 6° de l'alinéa précédent” et la deuxième phrase est abrogée;
- d) dans l'alinéa 5, les mots “candidats titulaires ou suppléants” sont remplacés par le mot “candidats”;
- e) dans l'alinéa 6, les mots “candidats suppléants proposés conformément à l'alinéa 3, 2°*bis*, et les nouveaux candidats titulaires ou suppléants” sont remplacés par les mots “candidats proposés”.

Art. 7

Dans l'article 126 du même Code, modifié en dernier lieu par la loi du 28 mars 2023, les modifications suivantes sont apportées:

- 1° dans l'alinéa 1er, la première phrase est remplacée par ce qui suit:
- “Lorsqu'il n'est présenté qu'une seule liste et que le nombre de candidats correspond ou est inférieur au nombre de membres à élire, tous les candidats sont proclamés élus par le bureau principal de la circonscription électorale, sans autre formalité.”;

2° in het eerste lid wordt de tweede volzin opgeheven;

3° het tweede lid wordt opgeheven;

4° in het derde lid worden de woorden “kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers” vervangen door het woord “kandidaten”.

Art. 8

In artikel 127, eerste lid, van hetzelfde wetboek, laatstelijk gewijzigd door de wet van 19 april 2018, worden de woorden “kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers” vervangen door het woord “kandidaten”.

Art. 9

In artikel 128, § 1, vierde lid, van hetzelfde wetboek, laatstelijk gewijzigd door de wet van 13 december 2002, worden in de eerste zin de woorden “kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers” vervangen door het woord “kandidaten” en wordt de tweede zin opgeheven.

Art. 10

In artikel 144 van hetzelfde wetboek, laatstelijk gewijzigd door de wet van 28 maart 2023, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

a) in de bepaling onder 1° van het tweede lid, worden de woorden “instemt met de voordrachtsvolgorde van de lijst van zijn keuze” vervangen door de woorden “geen voorkeur wenst uit te spreken voor één of meerdere kandidaten van een lijst, maar niettemin deze lijst wenst te steunen;”;

b) de bepaling onder 2° van het tweede lid wordt vervangen als volgt:

“hetzij, als hij een voorkeur wenst uit te spreken voor één of meerdere kandidaten, in het vakje naast die kandidaat of kandidaten.”;

c) in het derde lid worden de woorden “kandidaat-titularis(sen) en/of kandidaat-opvolger(s)” vervangen door het woord “kandidaten” en worden de woorden “en/of plaatsvervangers” opgeheven.

2° dans l’alinéa 1er, la deuxième phrase est abrogée;

3° l’alinéa 2 est abrogé;

4° dans l’alinéa 3, les mots “candidats effectifs et suppléants” sont remplacés par le mot “candidats”.

Art. 8

Dans l’article 127, alinéa 1er, du même Code, modifié en dernier lieu par la loi du 19 avril 2018, les mots “candidats effectifs et suppléants” sont remplacés par le mot “candidats”.

Art. 9

Dans l’article 128, § 1er, alinéa 4, du même Code, modifié en dernier lieu par la loi du 13 décembre 2002, les mots “candidats effectifs et suppléants” dans la première phrase sont remplacés par le mot “candidats” et la deuxième phrase est abrogée.

Art. 10

Dans l’article 144 du même Code, modifié en dernier lieu par la loi du 28 mars 2023, les modifications suivantes sont apportées:

a) dans le 1° de l’alinéa 2, les mots “adhère à l’ordre de présentation de la liste de son choix” sont remplacés par les mots “ne souhaite pas exprimer de préférence pour un ou plusieurs candidats d’une liste, mais souhaite néanmoins soutenir cette liste;”;

b) le 2° de l’alinéa 2 est remplacé par ce qui suit:

“soit, s’il veut exprimer une préférence pour un ou plusieurs candidats, dans la case placée à côté du nom de ce(s) candidat(s).”;

c) dans l’alinéa 3, les mots “candidats titulaires et/ou suppléants” sont remplacés par le mot “candidats” et les mots “et/ou suppléants” sont abrogés.

Art. 11

In artikel 156, § 1, van hetzelfde wetboek, laatstelijk gewijzigd door de wet van 14 april 2009, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1° in de aanhef van het tweede lid worden de woorden “vier subcategorieën” vervangen door de woorden “twee subcategorieën”;

2° in de bepaling onder 2° van het tweede lid wordt het woord “kandidaat-titularissen” vervangen door het woord “kandidaten”;

3° de bepaling onder 3° van het tweede lid wordt opgeheven;

4° de bepaling onder 4° van het tweede lid wordt opgeheven;

5° in het derde lid worden de woorden “kandidaat-titularissen of van één of meerdere kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers” vervangen door het woord “kandidaten” en worden de woorden “of derde” opgeheven;

6° het vierde lid wordt opgeheven.

Art. 12

Artikel 157 van hetzelfde wetboek, laatstelijk gewijzigd door de wet van 13 december 2002, worden volgende wijzigingen aangebracht:

a) in de bepaling onder 2° van het eerste lid worden de woorden “, hetzij voor de kandidaat-titularissen, hetzij voor de kandidaat-opvolgers,” opgeheven;

b) in de bepaling onder 3° van het eerste lid worden de woorden “kandidaat-titularissen of kandidaat-opvolgers” vervangen door het woord “kandidaten”;

c) de bepaling onder 4° van het eerste lid wordt opgeheven;

d) het tweede lid wordt vervangen als volgt:

“Niet ongeldig zijn de stembiljetten waarop een kiezer zowel een lijststem heeft uitgebracht als een stem naast de naam van één of meerdere kandidaten van dezelfde lijst.”;

e) in het derde lid worden de woorden “de in het vorige lid bedoelde gevallen,” vervangen door de woorden “het in het vorige lid bedoelde geval”.

Art. 11

Dans l'article 156, § 1er, du même Code, modifié en dernier lieu par la loi du 14 avril 2009, les modifications suivantes sont apportées:

1° dans le préambule de l'alinéa 2, les mots “quatre sous-catégories” sont remplacés par les mots “deux sous-catégories”;

2° dans le 2° de l'alinéa 2, les mots “candidats titulaires” sont remplacés par le mot “candidats”;

3° le 3° de l'alinéa 2 est abrogé;

4° le 4° de l'alinéa 2 est abrogé;

5° dans l'alinéa 3, les mots “candidats titulaires ou d'un ou de plusieurs candidats titulaires et suppléants” sont remplacés par le mot “candidats” et les mots “, selon le cas, dans la deuxième ou la troisième” sont remplacés par “la deuxième”;

6° l'alinéa 4 est abrogé.

Art. 12

Dans l'article 157 du même Code, modifié en dernier lieu par la loi du 13 décembre 2002, les modifications suivantes sont apportées:

a) dans le 2° de l'alinéa 1er, les mots “soit pour les candidats-titulaires, soit pour les candidats-suppléants,” sont abrogés;

b) dans le 3° de l'alinéa 1er, les mots “candidats titulaires ou suppléants” sont remplacés par le mot “candidats”;

c) le 4° de l'alinéa 1er est abrogé;

d) l'alinéa 2 est remplacé par ce qui suit:

“Ne sont pas nuls les bulletins dans lesquels l'électeur a marqué un vote à la fois en tête d'une liste et en faveur d'un ou de plusieurs candidats de la même liste.”;

e) dans l'alinéa 3, les mots “Dans les cas visés à l'alinéa précédent,” sont remplacés par les mots “Dans le cas visé à l'alinéa précédent.”.

Art. 13

In artikel 159, derde lid, van hetzelfde wetboek, laatstelijk gewijzigd door de wet van 13 december 2002, wordt het woord “vier” vervangen door het woord “twee”.

Art. 14

In artikel 161 van het Kieswetboek, laatstelijk gewijzigd door de wet van 28 maart 2023, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1° in het achtste lid wordt het woord “vier” vervangen door het woord “twee” en worden de woorden “kandidaat-titularis of kandidaat-opvolger” vervangen door het woord “kandidaat”;

2° in het tiende lid worden de woorden “kandidaat-titularis of kandidaat-opvolger” vervangen door het woord “kandidaat”.

Art. 15

In artikel 166 van hetzelfde wetboek, laatstelijk gewijzigd door de wet van 13 december 2002, wordt het woord “vier” vervangen door het woord “twee”.

Art. 16

In artikel 167, vierde lid, van hetzelfde wetboek, laatstelijk gewijzigd bij wet van 13 december 2002, worden de woorden “kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers” vervangen door het woord “kandidaten”.

Art. 17

In artikel 172 van hetzelfde wetboek, laatstelijk gewijzigd door de wet van 28 maart 2023, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1° in het eerste lid wordt het woord “kandidaat-titularissen” vervangen door het woord “kandidaten”;

2° in het tweede lid worden de derde tot en met de achtste zin opgeheven;

3° het vierde lid wordt vervangen als volgt:

“Wanneer het aantal kandidaten van een lijst lager is dan dat van de aan de lijst toekomende zetels, zijn die kandidaten gekozen. De verdeling van het overschot wordt geregeld overeenkomstig het laatste lid van artikel 167.”.

Art. 13

Dans l'article 159, alinéa 3, du même Code, modifié en dernier lieu par la loi du 13 décembre 2002, le mot “quatre” est remplacé par le mot “deux”.

Art. 14

Dans l'article 161 du Code électoral, modifié en dernier lieu par la loi du 28 mars 2023, les modifications suivantes sont apportées:

1° dans l'alinéa 8, le mot “quatre” est remplacé par le mot “deux” et les mots “titulaire ou suppléant,” sont abrogés;

2° dans l'alinéa 10, les mots “titulaire ou suppléant” sont abrogés.

Art. 15

Dans l'article 166 du même Code, modifié en dernier lieu par la loi du 13 décembre 2002, le mot “quatre” est remplacé par le mot “deux”.

Art. 16

Dans l'article 167, alinéa 4, du même Code, modifié en dernier lieu par la loi du 13 décembre 2002, les mots “titulaires et suppléants,” sont abrogés.

Art. 17

Dans l'article 172 du même Code, modifié en dernier lieu par la loi du 28 mars 2023, les modifications suivantes sont apportées:

1° dans l'alinéa 1er, les mots “candidats titulaires” sont remplacés par le mot “candidats”;

2° dans l'alinéa 2, les troisième, quatrième, cinquième, sixième, septième et huitième phrases sont abrogées;

3° l'alinéa 4 est remplacé par ce qui suit:

“Lorsque le nombre des candidats d'une liste est inférieur à celui des sièges qui lui reviennent, ces candidats sont élus. La répartition de l'excédent est réglée conformément au dernier alinéa de l'article 167.”.

Art. 18

Artikel 173 van hetzelfde wetboek, laatstelijk gewijzigd door de wet van 28 maart 2023, wordt vervangen als volgt:

“Art. 173. De niet-gekozen kandidaten worden eerste, tweede, derde enzovoort opvolger verklaard in afnemende grootte van het aantal stemmen dat zij hebben behaald. Bij gelijk stemmenaantal is de volgorde van voordracht op de lijst beslissend.”

Art. 19

In artikel 173*bis* van hetzelfde wetboek, laatstelijk gewijzigd door de wet van 13 december 2002, worden de woorden “enerzijds door het totaal van de in de artikelen 172 en 173 bedoelde stembiljetten, die gunstig zijn voor de volgorde van voordracht respectievelijk van de kandidaat-titularissen en van de kandidaat-opvolgers, te delen door twee, en anderzijds,” opgeheven.

Art. 20

In artikel 178 van hetzelfde wetboek, laatstelijk gewijzigd door de wet van 19 april 2018, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1° in de tweede zin van het eerste lid worden de woorden “en er wordt hem geen aandeel toegekend van het aantal stembiljetten ten gunste van de volgorde van voordracht” opgeheven;

2° in de derde zin van het eerste lid worden de woorden “zowel het stemcijfer te bepalen van de lijst waarop hij zich kandidaat gesteld had als het aantal stemmen die zijn uitgebracht ten gunste van de volgorde van voordracht in het in artikelen 172 en 173 bedoelde geval.” vervangen door de woorden “het stemcijfer te bepalen van de lijst waarop hij zich kandidaat had gesteld.”;

3° in het tweede lid worden de woorden “tot kandidaat-titularis” opgeheven.

Art. 21

In de bijlage “Onderrichtingen voor de kiezer” bij hetzelfde wetboek, laatstelijk gewijzigd door de wet van 28 maart 2023, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

a) in punt 2 worden de woorden “kandidaat-titularissen of -opvolgers of kandidaat-titularissen en -opvolgers,” vervangen door het woord “kandidaten”;

Art. 18

L'article 173 du même Code, modifié en dernier lieu par la loi du 28 mars 2023, est remplacé par ce qui suit:

“Art. 173. Les candidats non élus sont déclarés premier, deuxième, troisième suppléant et ainsi de suite dans l'ordre décroissant du nombre de voix qu'ils ont obtenues. En cas de parité, l'ordre de présentation prévaut.”

Art. 19

Dans l'article 173*bis* du même Code, modifié en dernier lieu par la loi du 13 décembre 2022, les mots “, d'une part, en divisant par deux le total des bulletins visés aux articles 172 et 173, qui sont favorables à l'ordre de présentation respectivement des candidats titulaires et des candidats suppléants, et d'autre part,” sont abrogés.

Art. 20

Dans l'article 178 du même Code, modifié en dernier lieu par la loi du 19 avril 2018, les modifications suivantes sont apportées:

1° dans la deuxième phrase de l'alinéa 1er, les mots “et aucune attribution du nombre des bulletins favorables à l'ordre de présentation n'est faite en sa faveur” sont abrogés;

2° dans la troisième phrase de l'alinéa 1er, les mots “tant le chiffre électoral de la liste sur laquelle il avait fait acte de candidature que le nombre de votes favorables à l'ordre de présentation dans le cas visé aux articles 172 et 173” sont remplacés par les mots “le chiffre électoral de la liste sur laquelle il avait fait acte de candidature.”;

3° dans l'alinéa 2, le mot “titulaire” est abrogé.

Art. 21

Dans l'annexe du même Code intitulée “Instructions pour l'électeur”, modifiée en dernier lieu par la loi du 28 mars 2023, les modifications suivantes sont apportées:

a) dans le point 2, les mots “candidats, titulaires ou suppléants ou titulaires et suppléants,” sont remplacés par le mot “candidats”;

b) in punt 3, eerste lid, wordt de tweede zin vervangen als volgt:

“De naam en voornaam van de kandidaten worden ingeschreven volgens de orde van de voordrachten.”;

c) in punt 4, eerste lid, worden de woorden “kandidaat-titularissen en -opvolgers” vervangen door het woord “kandidaten”;

d) in punt 4, eerste lid, worden de woorden “Kan de kiezer zich verenigen met de orde van voordracht van kandidaat-titularissen en -opvolgers van de door hem gesteunde lijst” vervangen door de woorden “Wenst de kiezer geen voorkeur uit te spreken voor één of meerdere kandidaten van een lijst, maar wenst hij niettemin deze lijst te steunen”;

e) punt 4, tweede lid, wordt opgeheven;

f) punt 4, derde lid, wordt opgeheven;

g) punt 4, vierde lid, wordt vervangen als volgt:

“Wenst de kiezer niet enkel een bepaalde lijst te steunen, maar tevens zijn voorkeur uit te spreken voor één of meerdere kandidaten van deze lijst, dan brengt hij een naamstem uit op die kandidaat of kandidaten.”;

h) in punt 4, vijfde lid, worden de woorden “kandidaat-titularissen en/of opvolgers” vervangen door het woord “kandidaten”;

i) punt 5, laatste lid, dat wordt voorafgegaan door het opschrift “Opmerking”, wordt samen met dit opschrift opgeheven;

j) in punt 7, eerste lid, 2°, onder b), worden de woorden “, hetzij voor de mandaten van titularis, hetzij voor de opvolging,” opgeheven;

k) in punt 7, eerste lid, 2°, onder c), worden de woorden “kandidaat-titularissen en/of opvolgers” vervangen door het woord “kandidaten”;

l) de bepaling onder d) in punt 7, eerste lid, 2°, wordt opgeheven;

m) punt 7, laatste lid, dat wordt voorafgegaan door het opschrift “Opmerking”, wordt samen met dit opschrift opgeheven.

b) dans le point 3, alinéa 1er, la deuxième phrase est remplacée par ce qui suit:

“Les nom et prénom des candidats sont inscrits selon l'ordre des présentations.”;

c) dans le point 4, alinéa 1er, les mots “candidats titulaires et suppléants” sont remplacés par le mots “candidats”;

d) dans le point 4, alinéa 1er, les mots “Si l'électeur adhère à l'ordre de présentation des candidats titulaires et suppléants de la liste qui a son appui” sont remplacés par les mots “Si l'électeur ne souhaite pas exprimer de préférence pour un ou plusieurs candidats d'une liste, mais souhaite néanmoins soutenir cette liste”;

e) le point 4, alinéa 2, est abrogé;

f) le point 4, alinéa 3, est abrogé;

g) le point 4, alinéa 4, est remplacé par ce qui suit:

“Si l'électeur souhaite non seulement soutenir une liste donnée, mais également exprimer sa préférence pour un ou plusieurs candidats de cette liste, il marque un vote nominatif pour ce(s) candidat(s).”;

h) dans le point 4, alinéa 5, les mots “candidats titulaires et/ou suppléants” sont remplacés par le mot “candidats”;

i) le point 5, dernier alinéa, qui est précédé de l'intitulé “Remarque”, est abrogé conjointement avec cet intitulé;

j) dans le point 7, alinéa 1er, 2°, b), les mots “, soit pour les mandats effectifs, soit pour la suppléance,” sont abrogés;

k) dans le point 7, alinéa 1er, 2°, c), les mots “candidats, titulaires et/ou suppléants,” sont remplacés par le mot “candidats”;

l) dans le point 7, alinéa 1er, 2°, le d) est abrogé;

m) le point 7, dernier alinéa, qui est précédé de l'intitulé “Remarque”, est abrogé conjointement avec cet intitulé.

HOOFDSTUK 3

**Wijzigingen van de wet van 23 maart 1989
betreffende de verkiezing van
het Europees Parlement**

Art. 22

Artikel 21, § 5, tweede lid, van de wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europees Parlement, laatstelijk gewijzigd door de wet van 28 maart 2023, wordt opgeheven.

Art. 23

Artikel 21*bis* van dezelfde wet, laatstelijk gewijzigd door de wet van 19 april 2018, wordt vervangen als volgt:

“Artikel 21*bis*. Het verschil tussen het aantal kandidaten van het mannelijke geslacht en het aantal kandidaten van het vrouwelijke geslacht op een en dezelfde lijst mag niet meer dan één bedragen. Bovendien mogen de eerste twee kandidaten niet tot hetzelfde geslacht behoren.”

Art. 24

In artikel 22 van dezelfde wet, laatstelijk gewijzigd door de wet van 28 maart 2023, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

a) in het eerste lid worden de woorden “117, eerste tot vierde lid” vervangen door de woorden “117, vierde lid”;

b) in het tweede lid, 2°, worden de woorden “eerste lid” vervangen door “vierde lid”.

Art. 25

In artikel 23, eerste lid, van dezelfde wet, laatstelijk gewijzigd door de wet van 11 maart 2003, worden de woorden “kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers” vervangen door het woord “kandidaten”.

Art. 26

In artikel 33, tweede lid, 4°, in de bepaling onder b), van dezelfde wet, laatstelijk gewijzigd door de wet van 28 maart 2023, worden de woorden “kandidaat-titularis of kandidaat-opvolger” vervangen door het woord “kandidaat”.

CHAPITRE 3

**Modifications de la loi du 23 mars 1989
relative à l'élection
du Parlement européen**

Art. 22

L'article 21, § 5, alinéa 2, de la loi du 23 mars 1989 relative à l'élection du Parlement européen, modifié en dernier lieu par la loi du 28 mars 2023, est abrogé.

Art. 23

L'article 21*bis* de la même loi, modifié en dernier lieu par la loi du 19 avril 2018, est remplacé par ce qui suit:

“Article 21*bis*. L'écart entre le nombre de candidats de sexe masculin et le nombre de candidats de sexe féminin sur une même liste ne peut être supérieur à un. En outre, les deux premiers candidats ne peuvent pas être du même sexe.”

Art. 24

Dans l'article 22 de la même loi, modifié en dernier lieu par la loi du 28 mars 2023, les modifications suivantes sont apportées:

a) dans l'alinéa 1er, les mots “117, alinéa 1er à 4” sont remplacés par les mots “117, alinéa 4”.

b) dans l'alinéa 2, 2°, les mots “alinéa 1er” sont remplacés par les mots “alinéa 4”.

Art. 25

Dans l'article 23, alinéa 1er, de la même loi, modifié en dernier lieu par la loi du 11 mars 2003, les mots “candidats effectifs et candidats suppléants” sont remplacés par le mot “candidats”.

Art. 26

Dans l'article 33, alinéa 2, 4°, dans le b), de la même loi, modifié en dernier lieu par la loi du 28 mars 2023, les mots “candidat titulaire ou suppléant” sont remplacés par le mot “candidat”.

Art. 27

In artikel 36 van dezelfde wet, laatstelijk gewijzigd door de wet van 28 maart 2023, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

a) de bepaling onder 4° van het tweede lid wordt opgeheven;

b) in de bepaling onder 5° van het tweede lid, worden in de tweede zin de woorden “en er wordt hem geen aandeel toegekend van het aantal stembiljetten ten gunste van de volgorde van voordracht” opgeheven;

c) in de bepaling onder 5° van het tweede lid worden in de derde zin de woorden “zowel het stemcijfer te bepalen van de lijst waarop hij zich kandidaat gesteld had, als het aantal stemmen ten gunste van de volgorde van voordracht in het geval bedoeld in de artikelen 172 en 173” vervangen door de woorden “het stemcijfer te bepalen van de lijst waarop hij zich kandidaat had gesteld”.

Art. 28

§ 1. De artikelen 2 tot en met 21 treden in werking op de dag van de eerste verkiezingen voor de Kamer van volksvertegenwoordigers die volgen op de bekendmaking van deze wet in het *Belgisch Staatsblad*. Indien deze verkiezingen evenwel plaatsvinden binnen twaalf maanden die volgen op de afkondiging van deze wet, treden de betreffende artikelen in werking op de dag van de verkiezingen voor de Kamer van volksvertegenwoordigers die volgen op voormelde verkiezingen voor de Kamer van volksvertegenwoordigers.

§ 2. De artikelen 22 tot en met 27 treden in werking op de dag van de eerste verkiezingen voor het Europees Parlement die volgen op de bekendmaking van deze wet in het *Belgisch Staatsblad*. Indien deze verkiezingen evenwel plaatsvinden binnen twaalf maanden die volgen op de afkondiging van deze wet, treden de betreffende artikelen in werking op de dag van de verkiezingen voor het Europees Parlement die volgen op voormelde verkiezingen voor het Europees Parlement.

13 september 2024

Werner Somers (VB)
Ortwin Depoortere (VB)
Francesca Van Belleghem (VB)
Sam Van Rooy (VB)
Frank Troosters (VB)

Art. 27

Dans l'article 36 de la même loi, modifié en dernier lieu par la loi du 28 mars 2023, les modifications suivantes sont apportées:

a) le 4° de l'alinéa 2 est abrogé;

b) dans le 5° de l'alinéa 2, dans la deuxième phrase, les mots “et aucune attribution du nombre des bulletins favorables à l'ordre de présentation n'est faite en sa faveur” sont abrogés;

c) dans le 5° de l'alinéa 2, dans la troisième phrase, les mots “tant le chiffre électoral de la liste sur laquelle il avait fait acte de candidature que le nombre de votes favorables à l'ordre de présentation dans le cas visé aux articles 172 et 173” sont remplacés par les mots “le chiffre électoral de la liste sur laquelle il avait fait acte de candidature”.

Art. 28

§ 1er. Les articles 2 à 21 entrent en vigueur le jour des premières élections de la Chambre des représentants suivant la publication de la présente loi au *Moniteur belge*. Cependant, si ces élections ont lieu dans les douze mois suivant la promulgation de la présente loi, les articles concernés entrent en vigueur le jour des élections de la Chambre des représentants suivant les élections précitées de la Chambre des représentants.

§ 2. Les articles 22 à 27 entrent en vigueur le jour des premières élections du Parlement européen suivant la publication de la présente loi au *Moniteur belge*. Cependant, si ces élections ont lieu dans les douze mois suivant la promulgation de la présente loi, les articles concernés entrent en vigueur le jour des élections du Parlement européen suivant les élections précitées du Parlement européen.

13 septembre 2024